

EŞİT KÖŞE

Güldemin Darbaş*

GÜÇLÜ OLAN HAKLI MIDIR?

Ne zaman kadın hakları ya da toplumsal cinsiyet eşitliği ya da feminizm konusunda cümle kullanmaya kalksam, bazı insanların kafasında hemen “erkek düşmanı olduğum” gibi bir fikrin belirlediğini hissediyorum. Gerçi zaman zaman özür dileyerek “affedersin, sen feminist misin?” diye soru soranlarla da muhatap olmuşluğum vardır. Şimdi cevap veriyorum: Altı erkek kardeşi, baba, eş, erkek ve kız evladı olan birinin erkek düşmanı olması nasıl mümkündür? Feminizm, dışardan sanıldığı gibi, erkeklerin yüzyıllardır kadınlara zulmünün intikamının alınması için oluşturulmuş bir paradigma değildir. Feminizm ne şeytan icadıdır, ne herkesi kadınlaştırmaya çalışır, ne de erkeklerden üstün olduğunu iddia eder. Yukarda yüzlerce yıldır mı demiştim, az demişim, feminizm binlerce yıldır kadınların kendi bedenleri, eylemleri ve düşünceleri üzerindeki prangaları kaldırma mücadelesidir. Birey olabilme, kendini ifade edebilme, toplumda görünür olabilme çabasıdır. Yine iddia edildiği gibi “aile saadeti” için bir tehdit değildir. Yasalar önünde erkekler kadar –ancak asla onlardan daha fazla değil- hak sahibi olma, babasının-kocasının-erkek kardeşinin yönlendirmelerinden (ister tavsiye şeklinde, ister tehdit altında) bağımsız olabilme, rızası dışında her türlü eylemlerden kendini koruyabilme ya da korunabilme (hem yasalarla teoride, hem de pratikte) kavgasıdır. Bugün kadınlar, belirli haklardan yararlanıyor, düne göre de olsa sokaklarda rahat dolaşabiliyor ve kendilerini ifade edebiliyorlarsa bunlar onlarca yıldır süren kadın dayanışması ve mücadelesi sayesinde. Bu mücadelede pek çok kadının bedelini kendi canlarıyla ödemesine, üstelik pek çok hakkın yasalarla koruma altında olmasına rağmen pratikte kadınların büyük çoğunluğun hala erkeklere tanınan hak ve özgürlüklerden yeterince yararlanamadıkları görülür.

İşte tam da bu nedenle, Jeodergi’de başta Yerbilimci kadınlar olmak üzere, tüm kadınların sesi olabilecek ve içimizden geleni içimizden geldiği haliyle yazıp çizdiğimiz, bizi bizden dinleyerek (buna kadın bakış açısı diyoruz) öğrenmenizi istediğimiz bir köşe oluşturmak istedik: Eşit Köşe

Aslında, bir kadın köşesi hazırlamak bana göre popülist bir eylem. Yani dostlar alışverişte görsün meselesi. Mevzuyu biraz derinleştirelim:

17. Yüzyılın “eşitlik, özgürlük, kardeşlik” mücadelesi ile başlayan kadın hareketlerine karşı, karşı cins yani erkekler, kadınların giderek yükselen seslerine karşı daha fazla suskun kalamadılar ve bazıları iktidar alanlarından zorunlu olarak taviz vermeye hiç değilse bir bölümünü “kadın cinsiyle” paylaşmaya razı oldu. Bazıları, kadınlara karşı haksızlık yapıldığının farkındaydı, diğer bazıları duyarsızdı, hatta kızanlar, “kadın otursun oturduğu yerde” diyenler vardı, başka bazıları ise işin pratik çözümünü bulmuştu: “sembolik bir alan yaratalım kadınlara, söyleyecek sözü olan orada konuşsun, hatta içlerinden bir kaçını alalım aramıza, birkaç kadının çok sesi çıkmaz, ne de olsa temsil sayıları az, arada kaynar giderler, mühim olan erkekliğin şanı yürüsün”. Böylece kadınların gazları da alınmış, tarihi haksızlığa karşı görev ve sorumluluklar yerine getirilmiş oluyordu.

Yani aslında sizin anlamanızı istedikleri mesaj şuydu: “sorunları ve haksızlığı görüyoruz, eşitliğe inanıyoruz, aramızda fark yok”. Ama aslında uygulamadaki mesaj: “siz ayağımızın altına dolanmadan, şuracıkta eğleyiverin kendinizi, biz de sizin aklınızın ermediği işleri halledelim”. Yani kimi tribüne oynadı, kimi vitrinini süsledi, kimi umursamadı, kiminin işine gelmedi, kimi destekledi. Böylece ne eşitlik sağlandı, ne adalet, ne şiddet bitti ne de taciz. Kadınların bazıları tüm bu olanlara seslerini yükselttiler, büyük bedeller ödeyerek; bazıları çok güçsüzdü, çaresiz, kendileri için biçilmiş rollere razı oldular; diğer bazıları anasından atasından ne gördüyse oydu; bazıları da bana neciydi, ekmeğ eldendi su da gölden. Dolayısıyla kadını da erkeği de bilerek bilmeyerek bu haksızlığın bu orantısız gücün, hatta olumsuz, itibar zedeleyici algının pekişmesine ve sosyolojik anlamda yeniden üretimine katkıda bulundular.

Bu eşitsizliğin kaynağı neydi? Bu konuda sosyolojik çok söylenece var. Aklıma ilk gelen tüm eşitsizliklerin kaynağını “mülkiyet hakkıyla” açıklayan Jan Jean-Jacques Rousseau’nun söylemi. Mülkiyet hakkı

yani mülk edinme hakkı nedir? Parasını ödeyip, taşınır ya da taşınmaz malların sahibi olma ya da bu mallar üzerinde son sözü söyleme hakkına sahip olma. Her ne kadar kapitalizm sistemi içinde değerlendirilecek bir kavram olsa da bu, aslında hayatımıza Tarım Devrimi yani Neolitik Dönem ile beraber giriyor. Tarihsel kaynaklar, Paleolitik dönemlerde insanların avcı-toplayıcı bir yaşam sürdürdüğünü ve kadın-erkek açısından ciddi bir güç kavgası olmadığını söylüyor. Tam tersi, kadın doğurganlığı ile kutlanıyor, hatta birer ana Tanrıça olarak bir kült sembole dönüşüyor. Ana soylu bu sistem Kalkolitik dönemin (Bakır çağı, günümüzden 5500 yıl öncesi) ortalarına kadar bu şekilde devam ediyor. Ancak tarımda erkeğin kol kaslarına ihtiyaç duyulması, kurulan yeni kentlerin düşmanlara karşı korunması amacıyla çıkan savaşlar, yine erkeklerin çanak çömlek yapımı gibi işlere el atması gibi bir dizi olaylar erkeğin statüsünün önemli ölçüde yükselmesine ve soyun anadan ataya geçmesine neden oluyor. Yani artık "erkek" maddi gücü oluşturan "ana kaynak"tır ve bu durum tüm dengeleri değiştirmiştir. Kadınlar için yüzyıllar süren ikincilliğin de başlangıcı olmuştur. Erkekler fiziksel özellikleri nedeniyle ele geçirdikleri bu üstünlüğü modern öncesi dönemlerde tarımda, zanaatta ve o dönemler için çok önemli olan askeri alanda, modern dönemde de fabrikalarda, daha ileri zamanlarda holdinglerde, şirketlerde yönetici pozisyonlarında hatta akademide kullanmışlar ve iktidar alanlarını giderek arttırmışlardır. Modern öncesi dönemlerde fiziksel güç, erkeğe siyasi ve ekonomik ayrıcalıklar sağlıyor, bu ayrıcalığı en iyi toprak sahipleri, aristokratlar ve dini liderler kullanıyordu. Dini otorite kadınları, köleleri ve köylüleri aynı sınıfa koyuyor, bu topluluğun ikinciliğini Tanrısal bir buyruk olarak her tarafa ilan ediyordu. Endüstri devrimi ile beraber başlayan Modern dönemde de kadınlar, köleler, tarım işçileri (serfler) durumlarını iyileştirmeyi başaramadı. Güç, genel anlamda yine kralda, aristokratlarda ve coğrafi keşifler ile endüstri devrimi ile yavaş yavaş zenginleşmeye başlayan tüccar sınıfının oluşturduğu yeni bir grup olan burjuvazi arasında paylaşıldı. Güç demek, siyasi ve ekonomik ayrıcalık demektir ve ne yazık ki, 17. Yüzyılın Aydınlanma Dönemi'nde bile bu ekonomik ve siyasi ayrıcalık yalnızca beyaz, burjuva ve erkeklerden oluşan özel bir grup içindi.

Bugün bile, siyasi ve ekonomik gücünüz, sözünüzün nerelere kadar geçtiği, statünüz, prestijiniz ve itibarınız olarak algılanıyor. Tüm bunlar arasında kadınlara düşen pay insanı ağlatacak kadar trajiko-

miktir. Oysa ki yıllarca, kadınların alın terinden, analığından, aşkından, şefkatinden yararlanılmış ama, kritik zamanlarda söz sahibi olmasına fırsat verilmemiştir. Tarihimizin yakın çağına kadar oy hakları bile bulunmayan kadınların, düne kadar ne eğitim hakları, ne mülkiyet hakları ne de velayet hakları vardı. Kendi bedenleriyle ilgili kararlarda bile söz sahibi değillerdi. Erkeklerin iktidar alanlarında kendine yer mücadelesine girenler de ya itaate zorlanmışlar ya da Ortaçağ'da olduğu gibi cadılıkla suçlanarak açık hedefler haline dönüştürülmüşlerdir. Erkeklerle kıyaslandığında düzgün eğitim alamamışlar, kötü beslenmişler, yeterli sağlık hizmeti alamamışlardır. Dünya'nın pek çok yerinde hala çocuk yaşta evlilikler yapılmaya devam ediyor, karar mercilerinin çoğunda erkekler var ve kadınların hayatlarıyla ilgili kararları erkekler alıyor. Liste uzayıp gidiyor, bunları sonraki yazılarda daha detaylı aktarmaya çalışacağım.

İki cins arasında eşitlik mümkün müdür? İki cins derken, düalist yani ikililik içeren bir sistemden söz ediyoruz. Biraz daha açalım: soyut kavramlarda düalist bir yaklaşım gerçeğe ulaşma konusunda insanı yanlış bir fikre sürüklemeyebilir. Mesela doğru/yanlış, özgürlük/tutsaklık gibi, ama bu düalist yaklaşım herhangi bir kişiye yönelik bir durum tespitine işaret ediyorsa, yani bir nitelik bildiriyorsa, örneğin çalışkan/tembel; uzun/kısa, normal/anormal, dürüst/yalancı, Yahudi/Hıristiyan, Sünni/Alevi, kadın/erkek gibi, o zaman bu ikili ancak birbirine zıt grupların her bir ögesi için kafanızda doğrudan bir özellikler listesi oluşacaktır. Yani ele aldığınız şeyleri doğrudan etiketlemiş, sınıflamış ya da belli bir kategoriye koymuş oluyoruz. İsteseniz de istemeseniz de, uzuna ve kısaya dair, tembele ve çalışkana dair ve esas konumuz kadına ve erkeğe dair pek çok kalıp yargı sizin düşünce/tutum ve davranışlarınızı hatta eylemlerinizi etkileyecektir. Belki de eşitlik ve adalet yolculuğunda esas değişime bu düalist durumdan kurtularak başlanabilir. Yani başlangıç olarak toplumsal cinsiyet yerine, geri kalan tüm dezavantajlı grupları da dâhil edecek şekilde sadece "bireylerden" bahsedip, ötekileştirmeden tüm eşitsizlikler için bir mücadele alanı oluşturmak ve buradan ilerlemek fena bir fikir sayılmaz. Yine de her alanda mutlak bir eşitliğin sağlanması mümkün müdür, ondan çok emin değilim. Çünkü kaynaklar eşit bir şekilde dağıtılmadıkça, bu kaynaklara sahip olanlar ile olmayanlar arasında güç dengesi asla kurulamayacak ve deyim yerindeyse modern efendiler ve modern köleler hep olacaktır. Dolayısıyla her türden

eşitsizlik de, taciz de, şiddet de sadece kadınlar ve çocuklar için bir tehdit değil, aslında toplumun her kesiminden insanın maruz bırakıldığı bir olgu olarak sürüp gidecektir. Tam da bu noktada, hukuk devleti olmanın önemi çıkıyor ortaya. Yani orman kanunlarının geçerli olmadığı, güçlünün zayıfı ezmediği, hak ve özgürlüklerin yasalarca korunduğu ve teminat altında alındığı bir hukuk düzeni içinde yaşıyor olmak, kadını da çocukları da ve hatta diğer dezavantajlı birey ya da grupları da bir nebze rahatlatacaktır. O yüzden mevcut haklar ve anayasal düzenlemeler tüm bu eşitsizlikler gözetilerek düzenlenmeli, devlet herkese “insan olmanın” itibarını yaşatmalıdır. Eşitlik, insan hakları gereğidir.

Bu yazıda, toplumların bireylerden oluştuğunu ve toplumsal cinsiyet eşitliği için belki de toplumsal cinsiyet kavramının ve dolayısıyla bu iki cinse ait öğrenilmiş rollerin, davranış ve tutum kalıplarının ortadan kalkması gerektiğini, böylece eşitlik ve özgürlük mücadele alanına toplumun tüm dezavantajlı kesimlerini de dahil edebileceğimizden bahsettim. Yani kadın ya da erkek olmak önemli değil, birey olmak önemli. Ayrıca siyasi (kanaat önderleri ve dini liderleri de buraya ilave edebiliriz) ve ekonomik gücü elinde bulunduranların toplumları yönettiklerini ve kaderlerini belirlediklerini anlatmaya çalıştım. Toplumsal huzur ve güven için bir hukuk devleti olmanın, insan olmaya dair tüm anayasal hakların devlet güvencesinde olmasının ne kadar önemli olduğunu bir kere daha vurgulamak isterim. Bu anayasal düzenlemeler sadece kağıt üzerinde kalmamalı, pratikte de karşılığını bulmalı ve uyulmadığı takdirde cezalandırılmalıdır.

Doğa Kaynaklı Afetler ve Meslek Etiği

Bu yazının hazırlandığı sıralarda, ülkemizde orman yangınları, sel felaketleri oldu. Yanan ağaçlara, küle dönen hayvanlara, sele kapılıp giden yavrulara/teyzelere/ amcalara, mahvolan evlere herkesin içi yandı, ama hiç birimiz hiçbir şey yapamadık. Çaresizliğin insanı nasıl esir aldığını, sözlerin kifayetsiz kaldığını ve bizi nasıl derince sessizleştirdiğini gördük. Görünen o ki, küresel iklim değişimleri bu türden doğa kaynaklı afetlerle bizi daha sık yüzleştirmeye devam edecek. Orman yangınları konusunda uzman olmadığımız için bu konuda söz söyleme hakkını uzmanlarına bırakıyorum. Ama dere yataklarına, heyelan bölgelerine bina dikmek ya da yine anayasada suç olmasına rağmen ovaları imara açmak ve bunların projelendirilmesi ile hayata geçirilmesi konusunda

Jeoloji Mühendisleri olarak imza atma konusu bana meslek etiğini hiç durmadan ve bildiğimiz her platformda vurgulanması sorumluluğunu hatırlattı. Bu imzaları atarken pek çok bahanenin arkasına sığınabiliriz, ama yiten hayatların vicdani yükünü ömrümüzce içimizden atamayız. Eski bir söz vardır: “tutkularınızın, prensiplerinizin önüne geçmesine asla izin vermeyin” der.

Sevgili yerbilimciler, bir projeye onay verirken birkaç kez düşünelim, felaketleri izleyip suçluyu ararken çuvaldızı kendimize batırarak işe başlayalım olmaz mı?

Afganistan’da kadın olmak

Hiç laf kalabalığı yapmak istemiyorum. Bu konuda sayfalarca haber var. Dileyen anahtar kelimeleri girip, çıkmış yazıları okuyabilir. Sözüm şudur: hangi ideoloji adına olursa olsun, 21. Yüzyılda toplumun diğer yarısını oluşturan kadınların recm edilmesi, savaş ganimeti olarak görülmesi, birilerine peşkeş çekilmesi, evlere tıkılması (unuttuklarımızı da lütfen siz tamamlayın) onaylanacak bir durum değildir. Ana medyada çıkan kimi haberlerde, ülkemizde bazı kadın gruplarının bunlara destek verdiğini içim parçalanarak okudum. İşin trajikomik tarafı nedir biliyor musunuz? Bugün kadınlar seslerini duyurabiliyorlarsa, bizden önceki kadınların ya da erkeklerin özgürlük mücadelesinde nice bedeller ödeyerek elde ettikleri haklar sayesinde. Kadının insan hakkına önce kadınların kendisinin sahip çıkması gerekir. Afganistan’da yaşananlar tarihe bir utanç belgesi olarak kazanacaktır. Dileyelim, bu son olur.

Bildiğim ve son söz olarak söylemek istediğim şey, işte tam da bunlar yüzünden demokratik, laik ve hukuk devleti olmak çok önemli.

Daha eşit, daha özgür, daha kardeş günlerin özlemiyle..

Saygılarımla

Ağustos 2021

* KSÜ Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi, Jeoloji Mühendisliği Bölümü, 46100 Onikişubat/Kahramanmaraş. guldemin@ksu.edu.tr

* Yazıdaki görüşler yazara aittir, Yayın Kurulu’nu bağlamaz..